

PJESNIK MOLITVENIH TIŠINA

Uz 75. obljetnicu života Ante Jakšića

Drago Šimundža

U hrvatskoj suvremenoj poeziji susrećemo veliki broj pjesnika religiozne inspiracije. I mada, mahom, objavljuju samo u crkvenim listovima i vlastitim izdanjima (!), vidljivo su prisutni u našoj literaturi i kulturi. Među njima se na poseban način — zbog dužine svog stvaralaštva, temeljne orijentacije i poetskog intenziteta — ističe pjesnik i pisac Ante Jakšić. Budući da je baš ove godine navršio 75. obljetnicu života, tiho, bez veće prisutnosti u javnosti i tisku, osjećamo dužnošću da ga kao svog suradnika, uglednog pjesnika i kulturnog djelatnika, predstavimo čitateljima naše revije.

Ante Jakšić je rođen 22. travnja 1912. godine u ravnoj Bačkoj, u Bačkom Bregu. Bio je đak sjemeništa u Baču i gimnazije u Subotici, zatim isusovačke gimnazije u Travniku i, konačno, učenik i abiturijent gimnazije u Somboru. Poslije završene gimnazije i kraće pauze, 1933. upisao se je na Filozofski fakultet u Zagrebu i diplomirao godine 1937. Od tada je pa sve do 1971. godine, kada odlazi u zasluženu mirovinu, službovao kao srednjoškolski profesor ili nastavnik u raznim provincijskim mjestima: Travniku (nadbiskupska gimnazija), Badiji (franjevačka gimnazija), Tuzli, Osijeku, Belom Manastiru, Slavonskom Brodu, Gospiću, Subotici, Karlovcu i, konačno, u Zagrebu, u omladinskom muškom prihvatilištu. Ta česta premještanja i seljenja najvećim su dijelom odraz društveno-idejnih prilika i kojekakvih neprilika, na što je Jakšić, uspravan i neporažen, gledao s blagom ironijom, mirno i dostojanstveno.

Jakšiću je u njegovom stvaralačkom radu glavna preokupacija poezija; no pisao je i prozu, prozna djela, pripovijesti, crtice, članke, osvrte i romane. Suradivao je i surađuje u brojnim publikacijama. Posebno je — često u vlastitoj naknadi — izdao čitav niz književnih djela: *Biserini đerdan* (1931), *U dolini zaborava* (1936), *Marija* (novela, 1937), *Zov proljeća i mladosti* (1938), *Pod sapatim krilima* (1941), *Šana se udaje* (roman, prvo izdanje 1943, drugo 1980), *Maturant* (roman, 1944), *Pod teretom ljubavi* (roman, 1944), *Elegije* (1954), *Hod pod zvijezdama* (1955), *Osamljeni mostovi* (1962), *Pred vratima tišine* (1963), *Pjesme o Sinu čovječjem* (1965), *Povratak u djetinjstvo* (pripovijest, 1968), *Neugasivi plamen* (roman, 1969; tiskan također, kao podlistak, u gradišćanskim *Hrvatskim novinama* 1971, prilagođen ponešto hrvatskom gradišćanskom dijalektu), *Pod pješćanim satom* (1975), *Riječi srca* (1977) i *Molitve pod zvijezdama* (1979). Brojne su Jakšićeve pjesme uglazbljene, još brojnije razasute po raznim listovima, časopisima i kalendarima.

Godine 1977. Branko Rakijaš je izdao šest Jakšićevih pjesama, s tekstom i notama, pod nazivom *Slavonijo, zemljo plemenita*. Slovenski pjesnik Martin Silvestar preveo je veći broj Jakšićevih pjesama, uspješno, na slovenski. I Radio-Ljubljana posvetilo je nekoliko emisija pjesniku Jakšiću; posljednja, 25. travnja 1987. upriličena je za 75. obljetnicu pjesnikova života. — U našoj hrvatskoj sredini, u Zagrebu i svojoj rodnoj Bačkoj, nije imao te sreće.

Dug je, dakle, popis Jakšićevih zbirka i izdanja; dug je i vijek njegova stvaralaštva. Od prve pjesme, koju je objavio 1929. u *Travničkom smilju*, do naših dana, kad još uvijek stvara i objavljuje proteklo je gotovo šest desetljeća. Sve to vrijeme on neumorno posvećuje poeziji.

Doista, Ante Jakšić je prije svega pjesnik. Kroz pjesmu ga ovdje i promatramo. Pjema mu je toliko prirasla srcu; na nju se navikao, da mu gotovo sama od sebe teče. Čitajući tu poeziju ili, bolje, otkrivajući autora i njegovo djelo: način pisanja, inspiraciju, motive i tehničku vještinu, dobiva se dojam da on stalno živi sa svojom pjesmom: s njom se obraća sebi i svijetu, preko nje komunicira sa sobom i svojom okolinom. I makar na mahove s

njom želi pobjeći iz sebe i svijeta, uvijek se iznova k njoj vraća: u njoj razmišlja i suosjeća, s njom moli i živi.

Human je, prije svega human, izvor Jakšićevih inspiracija. Pjesnik prostranstva i tišine, on je istodobno poruka i jeka najdubljih težnja ljudske duše. Refleksivan je i slikovit, tako da mu se sve teme i motivi slivaju u nepresušnu rijeku, vječno nalik samu na se, što proteče ljudskim srcem i životom: u tihim šumovima i nemirnim tokovima, ali uvijek skladno i ponosno, ljudski plemenito i pjesnički toplo.

Baš taj val plemenitosti i topline, vjernosti sebi i svojim idealima, učinili su i čine od Ante Jakšića tihog pjesničkog mistika, koji sav svoj život, srce i dušu, pretvara u poeziju, a poeziju u životni medij humanosti i ljepote, kroz svakodnevnicu stvarnosti.

Je li to prednost ili izazov i kušnja za pjesmu i pjesnika?

Jedno i drugo. Prednost utoliko, što takvo predanje poeziji omogućuje pjesniku da dubinski iskreno odjekuje u svojoj pjesmi; opasnost ili kušnja, s druge strane, što stvara ili, bolje, izaziva naviku, koja i nehotеći prijeti mañirom i uhodanom tehnikom, uobičajenošću ritma i stiha.

I doista, ima u Jakšića jednoga i drugoga: pjesničkog daha i spontanog stiha, koji je istodobno izraz pjesnikove zaljubljenosti u svoj poziv i uhodane tehnike i odmjerенosti. U stvari, Jakšić je otkrio i slijedio svoj put. Po tomu je prepoznatljiv. Prošao je kroz različite faze hrvatskog pjesništva, u rasponu od šest desetljeća, no sam se nije mnogo mijenjao. Kao što je stabilan u svojim pogledima, u shvaćanju života i svijeta, tako je postojan i u svojim nadahnućima, izboru motivike i pjesničkog procédée, u iskazu, tonalitetu i instrumentariju. Jednostavan je i jasan; klasično orijentiran, nije krut i zatvoren; uz vezani ima i slobodnog stiha.

Vrlo je »sličan samom sebi«, ali ga u cjelini treba slojevito promatrati: tematski, misaono i strukturalno. Jakšićev svijet gledanja ima značajnu ulogu u njegovu stihu. To koji put ostavlja dojam da se kreće u istim tematskim okvirima. Međutim, kad izravnije pristupimo njegovoj poeziji, uza svu sličnost, uvidamo široke dijapazone. Ima u njega dovoljno tematske, misaone i plastične raznolikosti, izvornosti i smisla za ljepotu. Zna on tako najobičniji govor, životnu konkretnost ili žarku molitvu pretvoriti u nadahnuće, iz kojega zrači snaga izričaja, stvaralački dah i tišina misli:

»... I daj da riječi mi budu zreli plodovi na grani,
da iz njih govor se javi
zatočenih bića i stvari,
da svjetlo
koje si skrio u djelima ruku svojih,
put mi
k Tebi ozari!« (*Kad si već dopustio, Gospodine*)

Tako pjesnički moli i molitveno pjeva. I u tomu, očito, uspijeva. Ima lijepih, nadahnutih refleksija i antologijskih stihova. No, uz svježinu takvih nadahnuća i živahnost ritma bez rime, ima, u onoj spontanoh uhodanosti i profesionalnoj zaljubljenosti u pjesničku formu, toplih poruka i molitvenih stihova, koji trepere dahom poezije bez snažnijeg zamaha i izvornih dubina. Vještina ga na mahove izdaje, ali ga, što je u njega dovoljno uočljivo, totalno predanje pjesmi, suživljavanje s njom, izdašno iskupljuje.

Posebna označnica Jakšićeve muze jest njegova refleksivna toplina. Rijetki su u njega sumorni tonovi. Humanost ga nadahnjuje i ljepota žari. Tišina je njegovo forte, sklad i ritmika najčešće se u molitvu pretvaraju. Modernizam ga nije privlačio: ni formom ni sadržajem. Naprotiv, spontano mu je izmicao. Možda je u tomu razlog da najčešće diskursivno tka pjesmu, logično i razgovjetno, svakomu dostupno i maltene unaprijed predvidivo. Poetski hermetizam i dubinski kovitlac tajnovitosti nisu njegovo određenje. Stih mu je lagan i proziran, misao spontana i providna.

Ma koliko da je intiman, Jakšićev stih teži prema objektivizaciji doživljaja; njegov hirski naboj izvire iz nutrine, iz srca i duše, ali ga pjesnik tako upućuje čitatelju, da ga ovaj najčešće doživljava kao svoj, kao nešto što je zajednička stvarnost. Jakšić spontano misaono pjeva i pjevajući se okolinom komunicira, otvara sebe i svoj svijet, pjesnički razgovara, no nikada ne gubi kontrolu; dapače, tih i povučen, neprestano brine, što će i kako će reći. Možda ga samokontrola, uz spomenutu uhodanost, na svoj način tipizira.

Ukorijenjen u našu tradiciju, Jakšić je, unatoč svim utjecajima i prihvaćanjima, slijedio svoj put. Nije išao za modom niti je stvarao nove oblike, radije je ostao svoj: vjeran svom stilu i nadahnuću, sadržajno i formalno, bez većih odstupanja i eksperimentiranja.

Tematska strana Jakšićeve poezije vrlo je značajna i po svom sadržaju tipična. Ima, spomenuli smo, različite motivike; no obzorje jo je uvijek isto. Sva je tako duhovno prožeta — humano, etički i vjerski — da spontano odiše religioznom venom. Bilo da govori o sebi ili svijetu oko sebe, o djetinjstvu, prirodi, etosu ili sudbini, Jakšića, u bolu i radosti, u buntu i tišini, uvijek prati njegov kršćanski nazor i vjernačka sigurnost. Sav je u sferi naravi i milosti, okrenut prema etičkim vrednotama i transcendentnoj stvarnosti. Bog mu je alfa i omega, jamac opstanka i cilj određenja. Humanist i zaljubljenik u ljepotu, on je pjesnik molitvene tišine, dubokih ljudskih i kršćanskih nadahnuća, religiozni suputnik ljudske imanencije i evandeoskog poziva. Stoga je tako smiren, postojan u svojim porukama i čvrst u uvjerenjima. Etička mu je dimenzija religiozno određena, religiozna iskonsko ljudski, humano, etički. Zbog toga, čim prozbori molitveno zbori, ljudski široko i kozmički toplo. Evo kako to čini u jednoj od najnovijih pjesama, nadahnutoj na Kristovoj pouci:

»Oče naš,
koji si na nebesima,
Ti si jedini velik i moćan,
izvor svjetla i života,
nema Ti ravna
niti će ga ikada biti.

Nek se sveti ime Tvoje
na usnama onih,
koji se rađaju,
koji žive
i koji umiru.

Neka dođe kraljevstvo Tvoje:
mira, pravednosti i ljubavi,
da bismo, puni radosti,
na putu k Tebi dozrijevali.

Neka bude volja Tvoja
kako na nebu, tako i na zemlji.

Samo Ti znaš kamo usmjeravaš naše korake,
zašto nas tješiš svojim milosrdjem,
blagoslivaš dobrotom i ljubavlju
i praštaš našim posrtajima.

Kruh naš svakidanji daj nam danas,
koji nismo zavrijedili;
blagoslovi ga
da bismo ga u miru blagovali.

I otpusti nam duge naše,
kao što mi otpuštamo dužnicima našim,
da bismo bili sudionici
Tvoje pravednosti.

I ne dopusti da padnemo u kušnje,
koje bi nas
od Tebe udaljile.

Izbavi nas od zla svakoga,
jer sva je moć u Tvojim rukama.

Velik si i moćan.

I neograničeno je milosrđe Tvoje. (*Oče naš*)

Česti su ovi i ovakvi motivi, molitve i duhovna nadahnuća u Jakšićevoj poeziji. Mogli bismo navesti mnoge pjesme; naveli smo ovu, koju je pjesnik ispjevao ove godine, 27. VII, i poslao u naše uredništvo, da se objavi u *Crkvi u svijetu*.

Ovako je, jednostavno, pjevao i molio Nikola Šop; ovako toplo i žarko Đuro Sudeta, pjesnički snažno Branko Simić u svojoj *Molitvi na putu* i, ljudski široko, Vladimir Nazor u svom *Očenašu*.

Takav je Jakšić kao čovjek i pjesnik: tih i jednostavan, human i plemenit. Zato je tako zaljubljen u pjesmu, u tihi izričaj topline i ljubavi, molitvene riječi i čovjekoljublja, razmišljanja i doživljavanja, slutnja i uspomena, misli i osjećaja, u komunikaciju bića i razgovor s Bitkom, u vjeri, humanosti i pjesničkoj tišini. Ostat će trajno prisutan u svojim tihim, humanim i molitvenim, misaonim i pjesničkim suglasjima.

IZMEĐU DOGME I SLOBODE

Esad Ćimić: Dogma i sloboda, Književne novine, Beograd, 1985.

Drago Šimundža

Mislilac i sociolog, Esad Ćimić se rado zanima društvenim, nazorskim, etičkim i međuljudskim pitanjima i odnosima. Posebno se bavi religijskom problematikom: genezom, razvojnim tokovima i konkretnim stanjem religije u društvu. Poznate su njegove rasprave, članci i intervjui po raznim listovima. Njegova *Drama ateizacije i Socijalističko društvo i religije*, na primjer, značajan su prilog spomenutoj problematici.

Ćimić polazi od socioloških podataka. No, rijetko ostaje samo na njima. Cilj mu je dublja spoznaja; zbog toga se redovito utječe filozofskoj refleksiji; rado seže za originalnim interpretacijama, izlaže svoje misli i viđenja. Baš zbog toga njegova djela vrve dijaloškim i dijalektičkim interpunktima. Iako nisu uvijek sistematizirana i dorečena, u svojim su boljim dijelovima »iskorak« naprijed; slojevita su i refleksivna. U njima se miješaju različite razine, od sociološko-znanstvene, preko idejno-ideološke do misaone, i različiti stilovi: dijaloško-novinarski i znanstveno-profesorski. Baš zato što je takav, dinamičan i dijalektičan, Ćimić uza svu svoju umjerenost predstavlja novi smjer u marksističkoj misli i sociologiji.

Zbirka različitih članaka, priloga i intervjuja, *Dogma i sloboda*, o čemu je ovdje riječ, stilom i sadržajem slijedi dosadašnja Ćimićeva izdanja i, u okviru onoga što smo rekli, jasno tipizira svoga autora. Teme su joj odreda suvremene i zanimljive. Evo nekih: *Upitna svijest marksizma, Kontroverze u nauci i politici, Kriza budućnosti ili kriza mladih, Obzorje i duh religije, Religija ne iščekava ona se mijenja, Čovjek ili poltron*. Dolista, pomalo senzacionalno štivo. No, u njemu ima nemirne misli i humanih iskoraka i, u općem okviru standardizirane sociologije i politike, zanimljivih teza i naglasaka. Sve je to uokvireno uvodnim izlaganjem: *Između dogme i slobode*.